

STOWARZYSZENIE
NA RZECZ WSPIERANIA
ROZWOJU SZCZAWY
JAKO PRZYKŁAD
ODDZIAŁYWANIA
ODDOLNEJ INICJATYWY
KULTURALNEJ
NA ROZWÓJ LOKALNY

Łukasz Maźnica*

Streszczenie: Tekst jest doniesieniem z badań skoncentrowanych na analizie modelu funkcjonowania Stowarzyszenia na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy – oddolnej inicjatywy, która poprzez projekty kulturalne oddziałuje na rozwój lokalny. Artykuł stanowi studium przypadku, w którym – na podstawie ustaleń z przeprowadzonych badań jakościowych – omawiane są relacje, jakie zachodzą pomiędzy inicjatywami z obszaru kultury społecznej i oddolnej a rozwojem społeczno-gospodarczym. Ważnym elementem opracowania jest także prezentacja tytułowego Stowarzyszenia, jego działalności oraz kontekstu, w jakim funkcjonuje ta organizacja.

Słowa kluczowe: kultura społeczna, rozwój społeczno-gospodarczy, studium przypadku.

WSTĘP

Niniejszy artykuł będzie poświęcony omówieniu dwóch fenomenów, które stały się udziałem Szczawy, niewielkiej miejscowości na południu Małopolski w powiecie limanowskim. Pierwszym z nich jest związek aktywności społecznej i inicjatyw oddolnych z rozwojem społeczno-gospodarczym. Natomiast drugim wpływ, jaki na ów rozwój wywiera kultura i przedsięwzięcia o charakterze kulturalnym. Fenomeny te będą prezentowane przez pryzmat działań, jakie od 2009 r. są podejmowane przez Stowarzyszenie na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy. Wiedza na ich temat była pozyskiwana w bezpośrednich rozmowach z przedstawicielami tej organizacji oraz z młodymi osobami – uczestnikami projektów realizowanych przez Stowarzyszenie. Artykuł wpisuje się w szerszy kontekst badań nad kulturą oddolną, które w 2014 r. zostały zapoczątkowane w Instytucie Studiów Zaawansowanych prowadzonym przez Stowarzyszenie im. Stanisława Brzozowskiego¹.

Punktem wyjścia do studium przypadku Szczawy będzie nakreślenie kontekstu teoretycznego dla realizacji badania, następnie zostanie omówiona specyfika lokalnych uwarunkowań związanych z funkcjonowaniem Stowarzyszenia na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy. W dalszej części tekstu skupię się na prezentacji przywołanej organizacji – przedstawione zostaną okoliczności jej powstania, a na podstawie ustaleń z empirycznych badań jakościowych – związki ze społeczno-gospodarczym „ekosystemem” Szczawy. Całość opracowania zwieńczy omówienie działań Stowarzyszenia, zaprezentowane przede wszystkim na podstawie relacji ludzi, którzy mogą najwięcej na ten temat powiedzieć, tj. osób bezpośrednio zaangażowanych w tworzenie projektów Stowarzyszenia oraz młodych uczestników tych przedsięwzięć. Wypowiedzi te oraz ich analiza pozwolą wskazać, jakie dokładnie mechanizmy powodują, że kultura i aktywność społeczna ma znaczenie, i że owo znaczenie ma także wymiar ekonomiczny.

KULTURA ODDOLNA – IMPULS DLA ROZWOJU LOKALNEGO

Artykuł ma swój szerszy – zakorzeniony w globalnych i krajowych debatach – kontekst. W ostatnich latach na kulturę coraz częściej spogląda się jako na strategiczny

* Mgr Łukasz Mażnica, Wydział Gospodarki i Administracji Publicznej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków, lukasz.maznica@warsztat.org.pl.

¹ Należy przez to rozumieć, że przypadek Szczawy analizowany był zgodnie z metodologią, która została wypracowana w ramach większego projektu „Kultura i rozwój”. Zwieńczeniem tamtych działań była monografia *Kultura i rozwój. Analizy, rekomendacje, studia przypadków* (Hausner i in. [red.] 2016).

W ostatnich latach na kulturę coraz częściej spogląda się jako na strategiczny zasób rozwojowy. Jest ona w coraz większym stopniu postrzegana jako katalizator zmian i jeden z głównych czynników wpływających na potencjał rozwojowy na poziomie lokalnym i regionalnym

Kultura może być opisywana „jako jeden z generatorów kapitału społecznego, laboratorium nowych form komunikacji i sposobów wspólnego oraz indywidualnego życia, przedszkole krytycznej samodzielności i kuźnia samoorganizacji”

zasób rozwojowy. Jest ona w coraz większym stopniu postrzegana jako katalizator zmian i jeden z głównych czynników wpływających na potencjał rozwojowy na poziomie lokalnym i regionalnym (Komisja Europejska 2010). Wskazuje się zatem na społeczne i gospodarcze znaczenie kultury, zwracając uwagę na potencjał instytucji i organizacji kulturalnych w zakresie wspierania przez nie procesów związanych z budową kapitału intelektualnego (m.in. Towse 2011), wzmacniającego gospodarkę opartą na wiedzy, czy kapitału społecznego (m.in. Murzyn-Kupisz 2012; Kowalik i in. 2013). Swego rodzaju zwieńczeniem tych dyskusji było ukazanie się (i duża popularność) w Polsce serii wydawniczej Narodowego Centrum Kultury „Kultura się liczy”.

Początkowo ten zarysowany powyżej, ekonomiczny zwrot w stronę kultury i jej gospodarczego znaczenia koncentrował się przede wszystkim na przemysłach kreatywnych czy tzw. klasie kreatywnej. Dominowało zatem produkcyjne, utowarowione postrzeganie kultury i sztuki. Z czasem podejście to zaczęło ulegać zmianie i coraz większy akcent był kładziony na podejście, które dobrze przedstawia Szreder, wskazując, że kultura może być opisywana „jako jeden z generatorów kapitału społecznego, laboratorium nowych form komunikacji i sposobów wspólnego oraz indywidualnego życia, przedszkole krytycznej samodzielności i kuźnia samoorganizacji”. Jak pisze dalej ten sam autor, kulturę można uznać wówczas „za dobro publiczne, do którego dostęp powinien mieć każdy obywatel. Taki model miałby na celu nie prywatyzację kolejnych obszarów ludzkiej twórczości, ale wsparcie sieciowej kreatywności społeczeństwa” (Szreder 2010, s. 42).

W przywołanym kontekście istotnego znaczenia nabiera funkcjonowanie instytucji oraz organizacji kultury. To ta grupa podmiotów determinuje w znacznym stopniu dostęp do kultury na poziomie lokalnym oraz kierunkuje popularne modele jej odbioru i konsumpcji, pełniąc funkcję m.in. przewodnika i kuratora treści. Stąd też istotna wydaje się analiza, w jaki sposób powstają i funkcjonują tego rodzaju podmioty. Szczególnie interesująca jest przy tym obserwacja opisywanych tu procesów, zachodzących na wsiach i w małych miejscowościach. To na tych obszarach podmioty te wydają się mieć do odegrania szczególną rolę społeczną, wynikającą z faktu, że wielokrotnie dostęp do kultury nie jest tam w pełni zapewniony przez władze publiczne (Kowalik i in. 2013).

Niniejszy artykuł będzie stanowił formę odpowiedzi na nakreślone powyżej wyzwanie. Skoncentruję się w nim na opisie: (1) okoliczności powstania, (2) modelu działania oraz (3) społecznego oddziaływania Stowarzyszenia na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy, tj. lokalnej i założonej oddolnie organizacji pozarządowej, która cel – zawarty w nazwie podmiotu – realizuje przede wszystkim poprzez kulturę i sztukę.

SZCZAWA – POTENCJAŁ CZEKAJĄCY NA PEŁNE ODKRYCIE

By nakreślić kontekst działań Stowarzyszenia, należy w kilku punktach odwołać się do historii i lokalnych uwarunkowań społecznych związanych z samą miejscowością. Szczawa to wieś na granicy Gorców i Beskidu Wyspowego. Z racji położenia stanowi punkt startowy dla wycieczek pieszych i rowerowych. Miejscowość ma również duży potencjał wynikający z dziedzictwa przyrodniczego i historycznego. Od początku XX w. w Szczawie znajduje się ujęcie wód mineralnych o właściwościach leczniczych. Ich występowanie stało się inspiracją do rozpoczęcia starań o uzyskanie przez miejscowość statusu uzdrowiska. Dążenia te rozpoczęto w drugiej połowie XX w., niemniej z różnych przyczyn do dziś nie doczekały się skutecznej finalizacji. Kilka lat temu lokalni władarze powrócili do tego pomysłu i na nowo zaangażowali się w proces, którego zwieńczeniem ma być możliwość oficjalnego posługiwania się przez miejscowość nazwą Szczawa-Zdrój.

Lokalne dziedzictwo historyczne jest z kolei związane przede wszystkim z okresem II wojny światowej. Podczas jej trwania Szczawa, a właściwie lasy porastające stoki Gorców, stały się silnym ośrodkiem partyzanckim. Tu powstał i działał pierwszy oddział partyzancki Jana Wąchały „Łazika”, a później Jana Połomskiego „Dęba”. Na terenie Szczawy stacjonował również oddział „Wilka” pod dowództwem Krystyna Więckowskiego „Zawiszy”. W styczniu 1945 r. to właśnie grupy partyzanckie z AK uchroniły Szczawę przed niemiecką pacyfikacją. Współczesną pamiątką po tamtym okresie jest choćby organizowany co roku Odpust Partyzancki czy stary Partyzancki Kościółek.

Dziedzictwo historyczno-przyrodnicze to duży potencjał Szczawy. Natura oraz bogata historia najnowsza czynią to miejsce unikatowym, mającym własne, interesujące doświadczenia historyczne oraz tożsamość. Ta unikatowość to we współczesnym świecie – opierającym się na wyjątkowości i wyróżnianiu się – duży potencjał (szczególnie z punktu widzenia budowania lokalnego wizerunku i marki miejsca). Jest on tym ważniejszy, że miejscowość chce opierać swój przyszły rozwój na ruchu turystycznym. Walory przyrodnicze oraz tożsamość związana z partyzancką przeszłością to silne strony, na których można i należy budować przewagę konkurencyjną² Szczawy wśród innych, okolicznych miejscowości turystycznych. Warto tu jednak zauważyć, że przyroda oraz historia to nie jedyne czynniki, które mogą w pozytywny i opisany powyżej sposób oddziaływać na wskaźniki ruchu turystycznego oraz na rozwój lokalnej gospodarki i społeczności.

Podobny efekt mogą także wywoływać wydarzenia o charakterze społecznym i kulturalnym inicjowane na terenie miejscowości. Turystom oferują one więcej możliwych form interesującego spędzenia czasu wolnego podczas pobytu w danym

Dziedzictwo historyczno-przyrodnicze to duży potencjał Szczawy. Natura oraz bogata historia najnowsza czynią to miejsce unikatowym, mającym własne, interesujące doświadczenia historyczne oraz tożsamość

² Należy przez to rozumieć, że czynniki te mogą pozytywnie oddziaływać na potencjalnych turystów – rozglądających się za miejscem do spędzenia urlopu lub wypoczynku – i kształtować u tej grupy osób chęć do odwiedzenia Szczawy (a nie innej miejscowości o zbliżonym profilu turystycznym) właśnie przez wzgląd na walory zdrowotne lub wyjątkową wojenną historię tego miejsca.

miejscu. Jeszcze większą wartością są one dla mieszkańców, dając im nie tylko perspektywę wartościowego zagospodarowania czasu (poprzez czynny bądź bierny udział w wydarzeniach organizowanych na terenie miejscowości), ale też szansę na budowanie szerokiego ekosystemu społeczno-kulturalnego³ na danym terenie i podnoszenie własnych kompetencji. Świadomość tego rodzaju mechanizmu zdawali się mieć założyciele Stowarzyszenia na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy, dlatego też kiedy w 2009 r. zakładali swoją organizację, to właśnie projekty społeczne i kulturalne uczynili głównym przedmiotem jego działań, trafnie diagnozując, że to one mogą przyczynić się do – obecnego w nazwie organizacji – rozwoju Szczawy.

ZWROT W KIERUNKU KULTURY I AKTYWNOŚCI – DZIAŁANIA STOWARZYSZENIA NA RZECZ WSPIERANIA ROZWOJU SZCZAWY

Historia wspomnianego Stowarzyszenia sięga końca pierwszej dekady XXI w. i wiąże się z dwiema ambicjami towarzyszącymi lokalnej społeczności. Mowa tu – po pierwsze – o utworzeniu w Szczawie uzdrowiska, a po drugie – o wydzieleniu jej z gminy Kamienica i utworzeniu osobnej jednostki administracyjnej na prawach gminy. Obie te rzeczy są zresztą ze sobą mocno powiązane, albowiem pragnienie utworzenia w Szczawie osobnej gminy wynikało w pewnej mierze z faktu, że władze Kamienicy starali się blokować uzdrowiskowe ambicje Szczawy, obawiając

się prawdopodobnie, że bliska lokalizacja uzdrowiska może znacząco ograniczyć rozwój przemysłu i inwestycji na terenie sąsiednich miejscowości, nie zauważając jednocześnie, że status uzdrowiska może być postrzegany także jako szansa i potencjalny impuls rozwojowy.

Stowarzyszenie powołano do życia w 2009 r. Jego cele zostały opracowane przez kilkusobową grupę założycieli na podstawie dokonanych przez nich analiz sytuacji Szczawy oraz jej najważniejszych potrzeb rozwojowych. W kontekście turystyczno-uzdrowiskowych planów miejscowości przyjęto, że niezbędne jest podjęcie działań, które będą ukierunkowane na:

- 1) poszerzenie możliwości uczestnictwa mieszkańców wsi w różnorodnych wydarzeniach (jednorazowych i cyklicznych), które będą się odbywały na terenie Szczawy;
- 2) stworzenie społecznej przestrzeni i infrastruktury,

w ramach której mieszkańcy – szczególnie młode osoby – będą mogli angażować się obywatelsko, budować więź ze swoją małą ojczyzną i zarazem zdobywać pierwsze doświadczenia związane ze wspólnym kształtowaniem społeczeństwa obywatelskiego;

Stowarzyszenie powołano do życia w 2009 r. Jego cele zostały opracowane przez kilkusobową grupę założycieli na podstawie dokonanych przez nich analiz sytuacji Szczawy oraz jej najważniejszych potrzeb rozwojowych

³ Dokładne znaczenie tego pojęcia powinno być łatwiejsze do zrozumienia po lekturze całości tekstu. Szczególnie jego ostatnia część dobrze oddaje szeroki zakres oddziaływania wydarzeń społecznych i kulturalnych na postawy jednostkowe i wspólnotowe, które łącznie składają się na wspomniany w tekście lokalny ekosystem społeczno-kulturalny.

3) podjęcie działań wzmacniających lokalną ofertę edukacyjną o elementy edukacji nieformalnej, szczególnie z zakresu edukacji kulturalnej.

Warto w tym miejscu dodać, że ustalenie powyższych obszarów, stanowiących przedmiot zainteresowania Stowarzyszenia, zbiegło się w czasie ze stopniowym wygaszaniem aktywności na terenie Szczawy Gminnego Ośrodka Kultury, którego siedziba zlokalizowana jest w sąsiedniej Kamienicy. W 2010 r. miała zostać zakończona realizacja ostatniego dużego wydarzenia organizowanego przez GOK, jakim był wówczas Przegląd Kół Gospodyń Wiejskich⁴. W efekcie największymi realizowanymi w Szczawie przedsięwzięciami o charakterze społeczno-kulturalnym pozostały wówczas: Przegląd Orkiestr Dętych (wydarzenie współorganizowane przez Orkiestrę Dętą im. św. Floriana w Szczawie, Ochotniczą Straż Pożarną w Szczawie, Akcję Katolicką i Koło Gospodyń Wiejskich), Dziecięcy Festiwal Kolędowy (organizowany przez Akcję Katolicką) oraz Dziecięcy Festiwal „Rozśpiewana Szkoła” (organizowany przez Zespół Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Szczawie). Niewielkiej liczbie dużych wydarzeń towarzyszył także deficyt działań cechujących się mniejszą skalą, ale za to prowadzonych w sposób bardziej regularny i przez to nastawionych na długofalowy efekt.

Stowarzyszenie na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy postanowiło podjąć próbę odpowiedzi na oba wskazane powyżej niedostatki. Uwzględniając wszystkie powyższe obserwacje, przyjęto, że w pierwszym roku funkcjonowania Stowarzyszenie skoncentruje się na projektach kulturalnych. Ich późniejszy sukces zadecydował o tym, że do dziś stanowią one główny obszar działań organizacji. Szybko okazało się bowiem, że członkowie Stowarzyszenia trafnie zakładali przy planowaniu swoich działań, że to ten właśnie rodzaj projektów będzie w stanie przyciągnąć uwagę i zainteresowanie kultywującej tradycje społeczności szczawskiej. Pozwoliło to zbudować zaufanie społeczne do organizacji oraz zapewnić jej lokalną rozpoznawalność. Szybko uzyskano w ten sposób podstawę do późniejszej realizacji projektów wielopłaszczyznowych, uwzględniających wiele wymiarów lokalnego życia społecznego.

W początkowym okresie funkcjonowania Stowarzyszenie przejęło od lokalnego ośrodka kultury rolę kreatora imprez kulturalnych, stanowiących zręb stałej oferty kulturalnej Szczawy. Z czasem weszło także w rolę podmiotu wspierającego organizację już istniejących przedsięwzięć (mowa tu np. o Dziecięcym Festiwalu Kolędowym czy Paradzie Orkiestr Dętych).

Od początku działalności Stowarzyszenie zrealizowało samodzielnie lub współorganizowało łącznie kilkadziesiąt

W początkowym okresie funkcjonowania Stowarzyszenie przejęło od lokalnego ośrodka kultury rolę kreatora imprez kulturalnych, stanowiących zręb stałej oferty kulturalnej Szczawy. Z czasem weszło także w rolę podmiotu wspierającego organizację już istniejących przedsięwzięć

4 Należy podkreślić, że zarówno wówczas, jak i obecnie zdecydowana większość działań podejmowanych przez GOK koncentruje się na folklorze, regionalizmach i lokalnej tradycji. To ważne zagadnienia, ale ich popularność wśród młodzieży jest ograniczona, przez co spora grupa młodych osób nie znajdowała na terenie gminy atrakcyjnej oferty rozwojowej i musiała jej szukać w okolicznych miastach, np. Limanowej czy Starym lub Nowym Sączu.

projektów wpisujących się w nakreślone powyżej jego cele. Na jego ofertę składają się dziś m.in.⁵:

1) Wydarzenia o dużej skali:

- np. „Pożegnanie lata w Szczawie”, czyli największe i autorskie przedsięwzięcie organizacji; wydarzenie jest realizowane co roku od siedmiu lat i każdorazowo gromadzi ok. 400–600 osób (miejscowych i turystów), które są odbiorcami organizowanych wówczas wystaw, kiermaszów czy koncertu z udziałem licznej młodzieży oraz gwiazd (podczas koncertów w ramach „Pożegnania lata w Szczawie” na lokalnej scenie wystąpili m.in. zespół Pod Budą czy zespół Stare Dobre Małżeństwo).

2) Regularne działania edukacyjne:

- uwagę należy poświęcić prowadzonym w sposób ciągły warsztatom muzycznym, w ramach których wykształciły się w ostatnich latach już trzy grupy młodych uczestników zajęć – wokaliści, instrumentalni oraz dzieci; zwieńczeniem prac warsztatowych dla młodzieży rozwijającej w ten sposób swoje umiejętności muzyczne jest publiczny występ podczas „Pożegnania lata w Szczawie”; coroczne warsztaty są prowadzone przez wybitnych muzyków i pedagogów;
- w zależności od możliwości finansowych obok warsztatów muzycznych, Stowarzyszenie stara się oferować młodym mieszkańcom Szczawy także inne zajęcia; w ostatnich latach przeprowadzono m.in. warsztaty ceramiczne, dziennikarskie, taneczne, fotograficzne czy plastyczne (niektóre z nich odbywały się kilkakrotnie).

3) Jednorazowe projekty innego typu:

- Stowarzyszenie podejmuje także liczne przedsięwzięcia o jednorazowym charakterze, korzystając z pomysłów członków organizacji oraz nadarzających się okazji finansowych (np. możliwość pozyskania środków grantowych lub darczyńcy skłonnego sfinansować określony projekt). Do takich przedsięwzięć zaliczyć można np. wydanie albumów promujących i dokumentujących dziedzictwo historyczno-przyrodnicze Szczawy (np. *Szczawa dawniej i dzisiaj*), nagranie i wydanie płyty *Dźwięki Szczawy*, powołanie do życia Archiwum Szczawskiego, gromadzącego archiwalne zdjęcia prezentujące wieś sprzed lat.

Stowarzyszenie finansuje swoje działania z różnych źródeł, opierając się głównie na dotacjach ze środków publicznych

Stowarzyszenie finansuje swoje działania z różnych źródeł, opierając się głównie na dotacjach ze środków publicznych. Te pochodziły dotychczas w znacznej mierze od Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (wsparcie uzyskiwane w kolejnych naborach konkursu grantowego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich) oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego.

⁵ Należy pamiętać, że wymieniono jedynie kilka wybranych inicjatyw podejmowanych przez Stowarzyszenie. Ich pełna lista jest zbyt bogata, by móc ją tutaj zaprezentować.

MAŁA SKALA, DUŻE MOŻLIWOŚCI – JAK DZIAŁANIA LOKALNE MOGĄ ZMIENIAĆ OTOCZENIE SPOŁECZNE I GOSPODARCZE

We wstępie do tego opracowania mowa jest o dwóch fenomenach: relacji przyczynowo-skutkowej, łączącej aktywność obywatelską i rozwój społeczno-gospodarczy, oraz analogicznej zależności wiążącej z rozwojem kulturę i uczestnictwo w kulturze. Postawiono tam dwie tezy. Pierwsza zakładała, że wskazane relacje istnieją. Druga – że Szczawa jest jednym z przykładów, który może to potwierdzać. Jak można to zweryfikować? Najlepiej odwołując się do pogłębionej analizy przedsięwzięć realizowanych przez Stowarzyszenie na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy. Analiza ta zostanie przeprowadzona na podstawie czterech, kolejno zaprezentowanych, socjologicznych kategorii rozwojowych – podmiotowości, wspólnotowości, partycypacyjności oraz podtrzymywalności – poprzez które łatwiej dostrzegalne będą związki małych, lokalnych inicjatyw z budowaniem potencjału rozwojowego⁶.

Podmiotowość

Pierwszą ze wskazanych kategorii jest podmiotowość. Jak wskazują twórcy wykorzystywanej tu metody badawczej, kategoria ta określa „nie tyle stan, ile cały wieloetapowy proces transformacji jednostek i grup, który polega między innymi na przejściu od heteronomicznych do autonomicznych decyzji, wyborów i działań” (Lewicki i in. 2016, s. 84). Należy przez to rozumieć, że podmiotowość (indywidualna i grupowa) budowana jest wszędzie tam, gdzie osoby zaangażowane w określone działania stopniowo nabywają umiejętności samodzielnego podejmowania decyzji, przejmowania odpowiedzialności za swoje działania czy odważnego formułowania własnych sądów i opinii. Przestają być tym samym zależne od narzuconych odgórnie założeń i zasad postępowania, stając się niezależnymi i – jak wskazano powyżej – autonomicznymi jednostkami.

Poniżej opisany zostanie kilkuetapowy proces, pokazujący, jak młode osoby mogą budować swoją podmiotowość w ramach wydarzeń kulturalnych. Zanim jednak o samym procesie, warto podkreślić, że praktycznie wszystkie cechy, jakie będą tu obrazowane w formie kategorii rozwojowych, mają charakter uniwersalny, tj. wykształcone w jednej dziedzinie życia, mogą mieć zastosowanie także na innych polach, stając się ogólnie praktykowaną postawą. Jeśli bowiem młody człowiek dostrzeże, że jego decyzje podejmowane w ramach zaangażowania kulturalnego znajdują akceptację otoczenia i są słuszne, to z większą łatwością i odwagą będzie działał także w innych dziedzinach życia – angażując się publicznie czy podejmując np. decyzje zawodowe.

Podmiotowość (indywidualna i grupowa) budowana jest wszędzie tam, gdzie osoby zaangażowane w określone działania stopniowo nabywają umiejętności samodzielnego podejmowania decyzji, przejmowania odpowiedzialności za swoje działania czy odważnego formułowania własnych sądów i opinii

⁶ Metoda wykorzystująca kategorie rozwojowe została zaczerpnięta od autorów badania „Kultura i rozwój”, które w 2014 i 2015 r. realizowane było przez Instytut Studiów Zaawansowanych w Warszawie. W książce, która wieńczy to badanie (Hausner i in. [red.]. 2016), znaleźć można inne przykłady oddolnych i społecznych działań, które przyczyniają się do kształtowania rozwoju lokalnego w różnych częściach Polski.

Metoda pracy pedagogicznej, ukierunkowana na stopniowe kształtowanie u młodych osób podmiotowości w ramach zaangażowania artystycznego, przedstawiana będzie poprzez opis działań podejmowanych w Szczawie. W kolejnych akapitach będą prezentowane wypowiedzi i refleksje osób, które są związane (jako organizatorzy lub uczestnicy) z działaniami Stowarzyszenia na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy. Dodajmy jeszcze, że cały artykuł w dalszej części będzie się koncentrował na dwóch najważniejszych cyklicznych przedsięwzięciach organizacji – warsztatach muzycznych oraz „Pożegnaniu lata w Szczawie”.

Jak zatem wygląda proces kształtowania indywidualnej podmiotowości poprzez działania kulturalne? Szczególnie dobrze widoczny jest on w przedsięwzięciach adresowanych do dzieci i młodzieży. Najmłodszy, kilkuletni uczestnicy, zaangażowani w zajęcia artystyczne, niemal w całości biernie podlegają instruktorom – uczą się przydzielonego im repertuaru i postępują według przygotowanego wcześniej przez pedagogów scenariusza. Tak też rozpoczyna się artystyczna ścieżka młodych adeptów muzyki w Szczawie.

Dopiero z czasem, w wieku kilkunastu lat, dzieci (a właściwie już młodzież) zyskują wystarczające kompetencje, by czynnie włączać się w kształtowanie wydarzeń i samodzielnie proponować obszary artystyczne, którymi chciałyby się zajmować.

Dzieciaki z tych „starszych” grup same ustalają, w jakim repertuarze chciałyby się rozwijać. To zawsze są takie ustalenia między uczestnikami warsztatów a prowadzącymi. Chodzi o to, żeby oni wskazali, co ich interesuje, w czym czują się dobrze, i potem prowadzący warsztaty przygotowują dla nich program warsztatów. Nie jest to im narzucane [wypowiedź przedstawiciela Stowarzyszenia].

To w tym wieku młodzież zaczyna ingerować w repertuar, aby w końcu w sposób pełnoprawny współtworzyć kształt np. koncertów lub spektakli, mając realny wpływ na ich scenariusz, scenografię itp. Zwieńczeniem tego procesu bywa często przejście od roli uczestnika wydarzeń kulturalnych do ich twórcy – reżysera, scenarzysty czy producenta. Po latach wiedza młodzieży oraz umiejętności nabyte podczas wydarzeń, których byli uczestnikami, są na tyle duże, że sami są w stanie zaangażować się w kompleksowe kreowanie i organizację przedsięwzięcia kulturalnego na każdym etapie jego realizacji.

—
Ważnym elementem wyróżniającym działania w Szczawie na tle innych warsztatów muzycznych, a zarazem kluczowym w kontekście budowania podmiotowości, odwagi i pewności siebie młodych osób, jest możliwość zaprezentowania zdobytych umiejętności przed szeroką publicznością

Muszę powiedzieć, że oni teraz sami szukają różnych możliwości, gdzie mogliby występować i pokazywać swoje umiejętności. Stali się przez to takimi inicjatorami, liderami w swoich szkołach czy grupach rówieśniczych, więc na pewno możemy mówić o tym, że warsztaty dodały im odwagi artystycznej, ale myślę, że można też powiedzieć, że stali się odważniejsi życiowo. Zdobyli taką pewność siebie. Wchodzą często w nowe środowiska, nowe sytuacje i nie mają obaw, poznali swoją wartość i bardzo mnie to cieszy [wypowiedź przedstawiciela Stowarzyszenia].

Ważnym elementem wyróżniającym działania w Szczawie na tle innych warsztatów muzycznych, a zarazem kluczowym w kontekście budowania podmiotowości, odwagi i pewności siebie młodych osób, jest możliwość zaprezentowania zdobytych umiejętności przed szeroką publicznością

podczas „Pożegnania lata w Szczawie”. Wątek ten był bardzo mocno podkreślany przez młodzież korzystającą z warsztatów.

Ale też bardzo fajne jest to, że jest to „Pożegnanie lata” i tam możemy się zaprezentować, bo są czasem inne zajęcia muzyczne w innych miejscach, ale tam dzieci nie mają takiej możliwości, żeby wystąpić i żeby się pokazać, a to jest bardzo ważne, żeby pokazać, co umiemy, czego się nauczyliśmy.

Dlaczego ta możliwość pokazania się jest według was taka ważna?

Na pewno dodaje odwagi później – przy śpiewaniu, ale też w innych sytuacjach, że się nie boimy robić różnych rzeczy. No i też daje taką motywację, żeby się starać być coraz lepszym, bo potem to trzeba będzie pokazać. A jeszcze co roku na „Pożegnania lata” są zapraszane sławne osoby – był zespół Pod Budą, było Stare Dobre Małżeństwo – no i też przed nimi możemy się pokazać i to jest takie niesamowite, że możemy spróbować wyróżnić się przed takimi sławnymi osobami, które też bardzo dobrze znają się na muzyce [wypowiedź uczestnika warsztatów prowadzonych przez Stowarzyszenie].

Nigdy sobie nie wyobrażałem, że będę mógł kiedyś zaśpiewać utwór przy jakimś kompozytorze w taki sposób, że on będzie stał za sceną, a ja będę śpiewał jego piosenkę. Dzięki Stowarzyszeniu było to możliwe podczas „Pożegnania lata”. To był duży stres, ale potem dało mi to dużo pewności siebie i teraz pomaga przy innych występach [wypowiedź uczestnika warsztatów prowadzonych przez Stowarzyszenie].

Możliwość publicznej prezentacji swoich umiejętności może być postrzegana także w kontekście kształtowania i wzmacniania indywidualnego potencjału młodych uczestników warsztatów. Wynika to z faktu, że umiejętność występowania przed dużym audytorium to jedna z kluczowych i horyzontalnych kompetencji współczesnego rynku pracy. W tym kontekście zajęcia ukierunkowane na rozwijanie talentu muzycznego stają się jednocześnie ważnym elementem kształtowania młodych osób jako przyszłych profesjonalistów z różnych dziedzin.

Budowaniu odwagi i pewności siebie u uczestników zajęć sprzyja także fakt zaangażowania do prowadzenia warsztatów osób, które – ze względu na swoje doświadczenie i wiedzę – cieszą się naturalnym autorytetem u młodych osób i gwarantują wysoką jakość zajęć. Jest to element, który dodatkowo odróżnia szczawskie warsztaty muzyczne od oferty, jaka jest dostępna w podobnych miejscowościach.

Dla nas jest takie w sumie ważne, że ktoś do nas przyjeżdża, żeby nas uczyć. Samo to, że Pan Łobzowski jest z Krakowa i ma chęć przyjeżdżania do Szczawy, to też sprawia, że jesteśmy inaczej, lepiej przygotowani [wypowiedź uczestnika warsztatów prowadzonych przez Stowarzyszenie].

Warto też podkreślić, że udział w warsztatach daje młodzieży ze Szczawy możliwość przełamania stereotypowego myślenia o wsi jako miejscu, gdzie istnieją jedynie

Budowaniu odwagi i pewności siebie u uczestników zajęć sprzyja także fakt zaangażowania do prowadzenia warsztatów osób, które – ze względu na swoje doświadczenie i wiedzę – cieszą się naturalnym autorytetem u młodych osób i gwarantują wysoką jakość zajęć

ograniczone możliwości rozwoju. Dzieje się tak dzięki licznym inicjatywom i projektom, jakie są realizowane przez Stowarzyszenie. Uczestnicy zajęć mogą dzięki nim występować na scenach poza Szczawą czy zdobywać pierwsze doświadczenia przy nagrywaniu płyty w profesjonalnym studiu muzycznym, co dla wielu z nich było formą spełnienia dziecięcych marzeń.

Ja sobie nigdy nie wyobrażałam, że będę śpiewać gdzieś w Krakowie przed publicznością albo nagrywać płytę w profesjonalnym studiu. To są takie proste rzeczy, ale one pokazują, że wszystko jest w życiu możliwe i trzeba działać, a może uda się to osiągnąć [wypowiedź uczestnika warsztatów prowadzonych przez Stowarzyszenie].

Dodatkowym efektem tego rodzaju działań Stowarzyszenia jest wzmacnianie poczucia sprawczości u młodych osób. Realizując swoje marzenia, przekonują się oni, że wiele rzeczy – z pozoru trudnych do osiągnięcia – można uzyskać przy odpowiednim zaangażowaniu i własnej ciężkiej pracy. Można to postrzegać jako kolejny przykład „ubocznego efektu” edukacji artystycznej, bowiem oprócz rozwoju talentu muzycznego udaje się osiągnąć także ważny efekt postawotwórczy i wychowawczy.

Wspólnotowość

Drugą spośród analizowanych kategorii rozwojowych będzie wspólnotowość. Zgodnie z przyjętą metodą pojęcie to należy rozumieć

przede wszystkim w kontekście współpracy, współdziałań, które przekładają się na kolektywne zyski. [...] Kategoria szczególnie mocno ilustruje krzyżujące się ze sobą perspektywy analityczne: dla ekonomisty jest to kategoria, którą można zrozumieć jedynie jako zasób jednostkowy – rodzaj kapitału; dla socjologa wspólnotowość jest jedną z podstawowych, choć nie jedynych i najważniejszych form społecznienia, bez których koordynacja działań jednostek nie jest możliwa (ibidem, s. 89).

—
Od początku
swej aktywności
Stowarzyszenie
na rzecz Wspierania
Rozwoju Szczawy
stara się kształtować
wspólnotowość na kilku
różnych polach

Od początku swej aktywności Stowarzyszenie na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy stara się kształtować wspólnotowość na kilku różnych polach. Z jednej strony budowanie potencjału do współpracy odnosi się do uczestników warsztatów – są oni zachęceni do współdziałania i kooperacji przy realizacji przedsięwzięć, zarówno podejmowanych przez Stowarzyszenie, jak i tych, w które angażują się we własnym zakresie (np. w szkole czy w innych organizacjach).

Oni wszyscy się znają, bo to siłą rzeczy tak jest w małej miejscowości, ale mam wrażenie, że zawiązała się między nimi więź. Jest to taka paczka znajomych i oni się wzajemnie wspierają, gdy ktoś czegoś potrzebuje. Myślę, że to było możliwe, bo mają te warsztaty częściowo w takiej grupowej formie, ale też zdarzają nam się wyjazdy na różne występy czy na nagranie płyty i to też cementuje tę więź, bo mają wtedy okazję się lepiej poznać [wypowiedź przedstawiciela Stowarzyszenia].

Z drugiej zaś strony Stowarzyszenie prowadzi swoje działania w taki sposób, by kształtować otwartość na współpracę w całej społeczności lokalnej. Przedsięwzięcia podejmowane przez organizację są realizowane we współpracy z licznymi partnerami

ze Szczawy oraz z całej gminy. Zdarza się, że do współpracy udaje się zachęcić także podmioty spoza tego obszaru. To ważny element misji Stowarzyszenia. U podstaw jego działalności leży przeświadczenie, że należy propagować każdą formułę organizacyjną realizacji przedsięwzięć, która skutecznie przyczynia się do aktywizacji społeczności Szczawy. W tym duchu Stowarzyszenie chętnie angażuje się także we wspieranie projektów realizowanych poza auspicjami organizacji.

Co więcej, z biegiem czasu w opisywanej organizacji przyjęto i praktykuje się zasadę, że wszelkie przedsięwzięcia inspirowane przez Stowarzyszenie mają stwarzać możliwość stymulowania mieszkańców miejscowości do wspólnego działania nie tylko na etapie realizacji projektu, ale również w trakcie przygotowywania koncepcji. W ten sposób ważnym celem Stowarzyszenia stało się wzbudzanie wśród mieszkańców Szczawy przekonania, że wspólne działania, także podejmowane w nowych, wcześniej nierozpoznanych obszarach, mogą być źródłem nie tylko osobistej satysfakcji, ale również faktycznym czynnikiem zmiany społecznej, wzmacniania kapitału społecznego. To natomiast ma w przyszłości prowadzić do pozytywnych przemian społeczno-gospodarczych w miejscowości.

Wszelkie przedsięwzięcia inspirowane przez Stowarzyszenie mają stwarzać możliwość stymulowania mieszkańców miejscowości do wspólnego działania nie tylko na etapie realizacji projektu, ale również w trakcie przygotowywania koncepcji

Partycypacyjność

Partycypacyjność – kolejna kategoria, która będzie podlegać analizie – to obszar, w którym chodzić będzie

przede wszystkim o diagnozę, jak sprawnie funkcjonują lub czy są możliwe mechanizmy włączania różnego rodzaju aktorów społecznych w procesy, w których do tej pory występowali oni jako albo element otoczenia (np. jak w przypadku standardowego funkcjonowania teatru, dla którego lokalna społeczność jest jego otoczeniem), albo w roli raczej pasywnej (jako „odbiorcy działań kulturowych”) (ibidem, s. 93).

Z jednej strony szczególną uwagę poświęcę poszukiwaniu wszystkich tych obszarów, gdzie społeczność Szczawy lub młodzi uczestnicy inicjatyw Stowarzyszenia zyskują dostęp do oferty, która wcześniej nie była dla nich osiągalna, a z drugiej – obiektem zainteresowania będą także te przedsięwzięcia organizacji, które wymuszają na ich uczestnikach wchodzenie w nowe role, dotychczas zarezerwowane dla innych osób (np. organizatorów wydarzeń lub ich współtwórców merytorycznych).

Odnosząc się do pierwszego z powyższych obszarów, nie sposób nie zauważyć, że większość projektów podejmowanych przez Stowarzyszenie na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy poszerza ofertę kulturalną dostępną na terenie miejscowości. Wynika to z faktu, że organizacja może być postrzegana w środowisku lokalnym jako podmiot w znacznym stopniu wypełniający zadania, które tradycyjnie realizowane są przez władze gminy, np. za pośrednictwem

Większość projektów podejmowanych przez Stowarzyszenie na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy poszerza ofertę kulturalną dostępną na terenie miejscowości

lokalnego ośrodka kultury. Wypowiedzi młodzieży ze Szczawy wskazują, że bez projektów Stowarzyszenia w ich miejscowości niewiele się działo. Wszelkie inicjatywy, jeśli już były realizowane, to miały miejsce w sąsiedniej Kamienicy i przez to nie wszystkie osoby ze Szczawy mogły z nich skorzystać. Dodatkowo oferta GOK była charakteryzowana raczej jako jednowymiarowa i skoncentrowana na sztuce ludowej, co w oczach wielu osób jeszcze mocniej ograniczało jej atrakcyjność.

Mamy najbliższy dom kultury w Kamienicy, ale to jest tak, że jak dom kultury jest tam, to tam też są wydarzenia robione i nie ma tego w Szczawie. Jak ktoś nie ma np. możliwości dojazdu, to już nie będzie mógł z tego skorzystać [wypowiedź uczestnika warsztatów prowadzonych przez Stowarzyszenie].

W Szczawie mamy warsztaty i są też inne rzeczy takie artystyczne. Tu, w okolicy, poza Szczawą, nie ma wiele podobnych działań. W Kamienicy są owszem warsztaty muzyczne, ale tam oni stawiają raczej na regionalizm i jeśli ktoś nie czuje się w tym mocny, to będzie miał problem, żeby znaleźć tam coś dla siebie. Dodatkowo to jest też często problem, żeby dzieci uczestniczyły w zajęciach w sąsiedniej miejscowości i wiele osób już tylko z tego powodu jest wykluczonych z tej oferty [wypowiedź przedstawiciela Stowarzyszenia].

Stowarzyszenie bardzo stara się też otwierać przed młodymi uczestnikami swoich projektów zupełnie nowe formuły zaangażowania w przygotowanie i realizację inicjatyw społeczno-kulturalnych. Zagadnienia te były już częściowo poruszane przy okazji omawiania praktyk odnoszących się do podmiotowości. Można raz jeszcze powtórzyć, że młodzież zaangażowana w warsztaty muzyczne – w ramach swojej ścieżki edukacyjnej – przechodzi drogą od biernych uczestników zajęć do

aktywnych kreatorów i twórców przedsięwzięć społecznych i kulturalnych. Efekty tego rodzaju procesu pedagogicznego widać już u dzieci, które jako pierwsze zaczęły korzystać z oferty Stowarzyszenia. Dziś mocno angażują się społecznie i same kreują część wydarzeń w miejscowości. Warto dodać też, że zaangażowanie to wykracza już poza samo Stowarzyszenie i obejmuje także inicjatywy realizowane w strukturach innych organizacji.

Zaangażowanie to wykracza już poza samo Stowarzyszenie i obejmuje także inicjatywy realizowane w strukturach innych organizacji

Ta młodzież szuka różnych możliwości aktywności. Organizowaliśmy wspólnie z Akcją Katolicką Festiwal Kolędowy i kiedyś ta nasza młodzież była tam wolontariuszami, pomagali nam to przygotować. Teraz, po paru latach, przejęli pałeczkę i organizują to wydarzenie. Mało tego, zainicjowali powstanie nowej organizacji – Katolickiego Stowarzyszenia Młodych – które tym wydarzeniem się zajmuje. Myślę, że jest to pokłosie udziału w warsztatach i tego, że u nas nauczyli się działać społecznie i angażować. Zaczęli od małych rzeczy, a teraz szukają coraz większych i przyjemnie się to obserwuje z boku [wypowiedź przedstawiciela Stowarzyszenia].

Szczawa jest według mnie specyficzną miejscowością. Tam za bardzo nic się nie działo kiedyś. To znaczy, że aby coś osiągnąć, to trzeba czegoś szukać i jest potrzebny taki impuls czasem, żeby ktoś na nas zadziałał z zewnątrz i dał jakieś możliwości. Dla mnie takim impulsem była około sześciu lat temu [imię]. To ona powiedziała mi, że są takie warsztaty i takie Stowarzyszenie i że fajnie byłoby się zaangażować razem. To jest też tak, że nudziło nam się trochę i szukałyśmy jakiegoś

miejsca, gdzie mogłybyśmy coś robić, no i właśnie wtedy takie miejsce się pojawiło. To było trochę oderwanie od rzeczywistości, szkoły i można się było rozwijać [wypowiedź uczestniczki warsztatów prowadzonych przez Stowarzyszenie].

Warto też zauważyć, że aktywności artystyczne podejmowane w Stowarzyszeniu otworzyły przed ich młodymi uczestnikami szansę na czynne przyłączenie się do działań promujących Szczawę jako miejscowość. Wypowiedzi młodzieży wskazują, że możliwość reprezentowania ich małej ojczyzny to dla nich ważny czynnik motywujący do pracy i duża nobilitacja. Na podstawie refleksji, którymi podzielili się podczas bezpośrednich rozmów badawczych można stwierdzić, że jest dla nich istotne, by móc aktywnie przyczyniać się do promowania Szczawy i budowania jej pozytywnego wizerunku jako miejsca, które warto odwiedzić.

Aktywności artystyczne podejmowane w Stowarzyszeniu otworzyły przed ich młodymi uczestnikami szansę na czynne przyłączenie się do działań promujących Szczawę jako miejscowość

Ja myślę, że trzeba też pokazywać Szczawę od tej strony, że są tam młodzi ludzie, którzy mają różne talenty i chcą te talenty rozwijać i dzięki temu prezentować też swoją miejscowość i żeby jak najwięcej osób się o niej dowiedziało. No i dlatego też mamy często występy poza Szczawą, np. w Krakowie czy innych miejscach. To fajne, że możemy też choć trochę promować naszą miejscowość [wypowiedź uczestnika warsztatów prowadzonych przez Stowarzyszenie].

Mnie się wydaje, że dzięki temu, że mamy te warsztaty i że Szczawa w ogóle jest takim wyjątkowym miejscem, to potem ta nasza miejscowość jest taka rozpoznawalna i „widać ją”. Ja np. chodziłam do szkoły do [nazwa miejscowości] i tam wszyscy znali Szczawę i też jak były jakieś występy czy różne takie artystyczne rzeczy, to Szczawa zajmowała się oprawą muzyczną, Szczawa mówiła wierszyki, Szczawa przedstawiała. No, widać tę Szczawę było, mimo że tam było dużo osób z różnych miejsc, a Szczawa jest przecież małą miejscowością [wypowiedź uczestnika warsztatów prowadzonych przez Stowarzyszenie].

Podtrzymywalność

Ostatnią analizowaną kategorią będzie podtrzymywalność. Jest to kategoria, za pomocą której obrazowane będą dwie kwestie: (1) reprodukcja i potencjał zmiany oraz (2) możliwość długofalowego utrzymywania zmiany rozwojowej, która stanowi efekt projektów opisywanych w całym tekście.

Pierwsze z powyższych zjawisk – reprodukcja i potencjał zmiany – będzie dotyczyć obserwacji odnoszących się do możliwości podtrzymywania działań i inicjatyw podejmowanych przez organizację. Kolejne akapity będą zatem próbą odpowiedzi na pytanie, na ile prawdopodobne jest, że po kilku latach funkcjonowania Stowarzyszenia jego inicjatywy będą w przyszłości kontynuowane nawet w przypadku np. zmiany osób zarządzających organizacją lub całkowitego wygaszenia jej aktywności. Zasadne wydaje się stwierdzenie, że prawdopodobieństwo takie jest wysokie. Dzieje się tak, dlatego że model pracy edukacyjnej praktykowany przez

Model pracy edukacyjnej praktykowany przez Stowarzyszenie stopniowo przenosi współodpowiedzialność za realizację projektów na młode osoby związane z tą organizacją

Stowarzyszenie stopniowo przenosi współodpowiedzialność za realizację projektów na młode osoby związane z tą organizacją. Sprawia to, że – nabywając umiejętności organizacyjne oraz kształtując swoją podmiotowość – młodzież zaangażowana w projekty Stowarzyszenia staje się naturalnym „zapleczem” kadrowym (czy – mówiąc językiem ekonomicznym – zasobem w postaci kapitału ludzkiego), które w kolejnych latach może przejąć od obecnych liderów rolę lokalnych przywódców kreujących krajobraz życia społecznego i kulturalnego w miejscowości.

Jestem też spokojna o przyszłość naszych działań i podobnych przedsięwzięć. Widzę, że ta młodzież jest zainteresowana tym, jak to działa, jak to jest możliwe, że te warsztaty są organizowane, jak to należy przygotować. Interesuje ich to i myślę, że sami już wkrótce będą podejmować takie działania. Wspominałam już, że przejęli organizację Festiwalu Kolędowego, więc to może być przykład, który to potwierdza. Myślę, że takie działania będą przez nich podejmowane i będzie ich coraz więcej. O to jestem spokojna [wypowiedź przedstawiciela Stowarzyszenia].

Bardzo ważnym dodatkowym efektem działań Stowarzyszenia jest wzmacnianie więzi, jaka wiąże młode osoby ze Szczawą. Miejscowość od kilku lat boryka się z problemem migracji mieszkańców do większych miast. Poszerzanie oferty kulturalnej i związane z tym podnoszenie jakości życia w Szczawie daje szansę, że proces ten – przynajmniej w pewnym stopniu – zostanie powstrzymany.

Jak chodziłam do [nazwa szkoły], to mieszkałam poza Szczawą i przyjeżdżałam tylko na weekendy, ale zawsze chciało mi się tam wracać, m.in. dlatego, że wiedziałam, że będą warsztaty i coś się będzie działo fajnego [wypowiedź uczestniczki warsztatów prowadzonych przez Stowarzyszenie].

Realizacja większości projektów organizacji co roku zależna jest od szczęścia i skuteczności, jakie towarzyszyć będą grantowym procesom aplikacyjnym. Dzieje się tak, mimo że w miejscowości istnieje cały czas duży popyt na ofertę Stowarzyszenia

Jednocześnie istnieją jednak realne zagrożenia dla przyszłych działań Stowarzyszenia i ich podtrzymalności. Wiążą się one przede wszystkim z niepewnością finansową, jaka dotyka większość organizacji pozarządowych, które opierają się w swoich działaniach na grantach zewnętrznych. Od niepewności tej nie udało się dotychczas uciec Stowarzyszeniu na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy. Realizacja większości projektów organizacji co roku zależna jest od szczęścia i skuteczności, jakie towarzyszyć będą grantowym procesom aplikacyjnym. Dzieje się tak, mimo że w miejscowości istnieje cały czas duży popyt na ofertę Stowarzyszenia. Potwierdza to zainteresowanie wśród rodziców.

Rodzice bardzo dopytują i bardzo chcą. Oczekiwaliby nawet szerszej oferty, czyli żeby te rzeczy, które robimy okazjonalnie (np. warsztaty fotograficzne czy dziennikarskie), były realizowane na stałe, ale niestety nie mamy takiej możliwości. Kiedy pojawiają się środki, to działamy i poszerzamy naszą ofertę, ale to zależy od czynnika finansowego [wypowiedź przedstawiciela Stowarzyszenia].

PODSUMOWANIE

Dotychczasowa działalność Stowarzyszenia na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy pozwala określić model aktywizacji społecznej wypracowany przez tę organizację. Można ją scharakteryzować w następujący sposób:

- istotniejszy od wartości finansowej realizowanych projektów oraz poziomu ich dofinansowania ze źródeł zewnętrznych jest stopień, w jakim projekty te pozwalają na włączanie mieszkańców miejscowości do ich przygotowania i realizacji;
- realizowane przedsięwzięcia mają prowadzić do zintegrowania wokół nich osób mieszkających w Szczawie (w tym osób, które osiadły tam na stałe, osób pochodzących ze Szczawy, które czasowo lub na stałe mieszkają poza miejscowością, oraz turystów i sympatyków tamtejszej społeczności);
- realizowane projekty są kierowane do wszystkich grup wiekowych, z naciskiem położonym na dzieci i młodzież, które chętniej niż osoby dorosłe i starsze korzystają z nowych form aktywności społecznej oraz akceptują wprowadzanie zmian i zarazem stanowią główny potencjał rozwojowy Szczawy;
- narzędziem zmiany społecznej w pierwszym okresie funkcjonowania Stowarzyszenia uczyniono przede wszystkim działalność kulturalną, której deficyt był jednym z głównych lokalnych problemów jeszcze kilka lat temu;
- projekty kulturalne realizowane są w taki sposób, by przedkładać jakość podejmowanych inicjatyw nad ich liczbę, co w dłuższym okresie zwiększyć ma wynikające z nich pozytywne efekty oraz zapewnić ich trwałość.

Ważna w kontekście całego tekstu i pytań, które są w nim stawiane, jest refleksja nad trwałością miękkich efektów projektów podejmowanych przez Stowarzyszenie na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy. Chodzi tu przede wszystkim o pozytywne zmiany kompetencyjne, jakie można zaobserwować u młodych ludzi – uczestników przedsięwzięć organizacji. Refleksji tej powinny towarzyszyć m.in. następujące pytania: (a) czy młodzież biorąca udział w inicjatywach Stowarzyszenia rozwija swoją wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne?; (b) a jeśli taki rozwój następuje, to czy jest on długofalowy i utrzymuje się także po zakończeniu tych inicjatyw?

Zasadne wydaje się stwierdzenie, że odpowiedź na powyższe kwestie została w dużej mierze zawarta w opisie prezentowanym na wcześniejszych stronach tego opracowania. Potwierdza on, że omówione tu artystyczne i kulturalne inicjatywy organizacji pozytywnie oddziałują m.in. na:

- 1) kształtowanie podmiotowości uczestników (wzmacniając ich pewność siebie podczas występów artystycznych oraz przy okazji innych aktywności życiowych, czy budując poczucie odpowiedzialności za własne działania oraz za otoczenie społeczne);
- 2) wzmacnianie wspólnotowości (które może być utożsamiane z rozwojem kapitału społecznego, podnoszeniem zaufania do innych oraz kształtowaniem umiejętności kooperacji i poczucia, że współpraca jest wartością pozwalającą osiągać pozytywne efekty synergiczne).

Ważna w kontekście całego tekstu i pytań, które są w nim stawiane, jest refleksja nad trwałością miękkich efektów projektów podejmowanych przez Stowarzyszenie na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy

—
 Powyższe zmiany indywidualne, zachodzące u młodych odbiorców działań Stowarzyszenia, trudno wprost przeliczyć na pieniądze. Są one przykładami tzw. miękkich kapitałów – ludzkiego, społecznego i kulturowego

Powyższe zmiany indywidualne, zachodzące u młodych odbiorców działań Stowarzyszenia, trudno wprost przeliczyć na pieniądze. Są one przykładami tzw. miękkich kapitałów – ludzkiego, społecznego i kulturowego. Kapitały te są niewyczerpywalne (zdobytą wiedzę możemy wielokrotnie wykorzystywać, nie tracąc jej), a ich charakter jest kumulatywny (nowo zdobywana wiedza poszerza – a nie zastępuje – tę dotychczas posiadaną). Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe obserwacje, można z dużą dozą prawdopodobieństwa założyć, że w przyszłości efektem udziału młodych osób w projektach Stowarzyszenia na rzecz Wspierania Rozwoju Szczawy będą:

- 1) korzyści prywatne odnoszone przez nich na skutek np. trwałego podniesienia ich wartości na rynku pracy lub zwiększenia ich kompetencji społeczno-kulturowych;
- 2) korzyści lokalne dla całej społeczności Szczawy odnoszone na skutek trwałego zwiększenia potencjału młodych mieszkańców, dzięki czemu w przyszłości będą angażować się społecznie i realizować inicjatywy, które – na różnych płaszczyznach – mogą przyczynić się do rozwoju miejscowości.

W ten sposób Szczawa może być postrzegana jako przykład miejsca, w którym aktywność społeczna grupy mieszkańców (twórców Stowarzyszenia) zapoczątkowała pozytywne zmiany zwiększające atrakcyjność

—
 Przykład Szczawy jest niezwykle interesujący, albowiem do generowania pozytywnych przemian wykorzystano inicjatywy kulturalne ukierunkowane przede wszystkim na osoby młode

miejscowości (podniesiono jakość życia, poszerzając ofertę kulturalną i edukacyjną) zarówno dla mieszkańców, jak i turystów, a więc dwóch najważniejszych grup z punktu widzenia jej rozwojowych planów. Przykład Szczawy jest niezwykle interesujący, albowiem do generowania pozytywnych przemian wykorzystano inicjatywy kulturalne ukierunkowane przede wszystkim na osoby młode. Trzeba pamiętać, że to one będą decydować o tym, jaką miejscowością stanie się Szczawa za kilka czy kilkanaście lat. Pokazanie im, że w życiu nie ma rzeczy niemożliwych (a przekonali się o tym, spełniając swoje artystyczne marzenia), to dobry krok w kierunku zwiększania potencjału Szczawy.

BIBLIOGRAFIA

- Hausner, J. i in. (red.) (2016). *Kultura i rozwój. Analizy, rekomendacje, studia przypadków*. Kraków: Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej.
- Komisja Europejska (2010). *Zielona księga w sprawie uwalniania potencjału przedsiębiorstw z branży kultury i branży twórczej*. http://ec.europa.eu/culture/documents/green=paper_creative_industries_pl.pdf.
- Kowalik, W. i in. (2013). *Kompetencje kadr kultury a budowanie kapitału społecznego*. Kraków: Małopolski Instytut Kultury.
- Lewicki, M. i in. (2016). *Kultura i rozwój – podsumowanie projektu badawczego*. W: J. Hausner, I. Jasińska, M. Lewicki, I. Stokfiszewski (red.). *Kultura i rozwój. Analizy, rekomendacje, studia przypadków* (s. 79–138). Kraków: Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej.

- Murzyn-Kupisz, M. (2012). *Dziedzictwo kulturowe a rozwój lokalny*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego.
- Szreder K. (2010). *Kultura się z wami policzy*. W: *Ekonomia kultury. Przewodnik Krytyki Politycznej* (s. 31–43). Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Towse R. (2011). *Ekonomia kultury*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.

Association for the Support of Development of Szczawa – Case Study of the Effects of a Grassroots Initiative on Local Development

Abstract: The text reports on the research focused on the analysis of the functioning model of the Association for the Support of Development of Szczawa – a bottom-up initiative which influences local growth through cultural actions. The article presents a case study of the relations between initiatives of social culture, bottom-up nature and socio-economic growth. It is based on the results of qualitative research. Description of the title Association, its actions and the context of its functioning is also an important part of the article.

Keywords: social culture, socio-economic development, case-study.